

HEIDE

H6

Foto Econnection

Typering

Heide is een benaming voor vegetatie die sterk bepaald is door altijdgroene dwergstruiken uit de Hei- en Kraaiheifamilie, zonder of met weinig bomen of struiken. De heide in het binnenland is een cultuurlandschap ontstaan door onttrekking van voedingsstoffen door landbouwgebruik van arme, zandige gronden. De heide was grasgrond, er werd strooisel, wintervoeder, brandstof gewonnen, er werd geplagd, gemaaid en gebrand. Het eeuwenlange zeer intensieve gebruik van de heide verhinderde dat bos ontwikkelde.

Foto 1. Heiderelicten op de Beninksberg (Bron: R. Devlaeminck)

Foto 2. Vochtige heide met Gewone dopheide (Bron: Grontmij)

Foto 3. Ven (Bron: Regionaal Landschap Noord-Hageland)

- A) Droge heide en droge heischrale graslanden
- B) Natte heide en vochtige heischrale graslanden
- C) Ven

Voorkomen in de provincie Vlaams-Brabant

H6

Korte habitatbeschrijving

Heide komt veelal voor op zure en voedselarme zand- of leemgronden. Al naargelang het onderscheid in natte en droge heiden verschilt de hydrologische toestand.

Op de heide komen veel specifieke diersoorten voor:

- Het zonnige en warme microklimaat van de heide is essentieel voor de aanwezige reptielen en insecten.
- Heidegebieden zijn vaak belangrijke hotspots voor dagvlinders, en herbergen heel wat zeldzame en bedreigde soorten.
- Het vogelrijkst zijn de overgangsgebieden tussen verschillende begroeiingen (bos, struweel, open heide). Een aantal belangrijke vogelsoorten in Vlaanderen zijn gebonden aan heidevegetaties (zie verder).

Abiotiek:

Karakteristieke vegetatie- en faunakenmerken:

Droge heide en droge heischrale graslanden

- Zure en voedselarme zand- of lemig zandgronden.
- Droge gronden, vegetatie niet of nauwelijks beïnvloed door het grondwater, diepe grondwatertafel.

De soortenrijkdom van de droge heide kan sterk variëren, gaande van eenvormige Struikheivegetatie tot rijke begroeiing met bijkomende duinsoorten of soorten van meer grazige plaatsen.

- Kenmerkende flora: Struikhei en Bochtige smele en korstmossen zoals Rendiermos- en Bekertjesmossosorten. Op landduinen: Buntgras, Ruig haarmos en Kraakloof.
- In oude heides is de moslaag meestal goed ontwikkeld.
- Karakteristieke struiken: Brem, Gaspeldoorn en (zeldzaam) Jeneverbes.
- Afhankelijk van de droogte van de heide komen er amfibieën voor.
- Uitgestrekte (droge) heidevelden zijn relatief arm aan vogelsoorten.

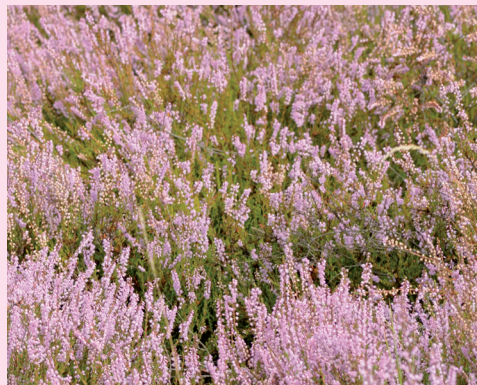

Foto 4. Struikheide (Bron. Grontmij)

Natte heide en vochtige heischrale graslanden

- Zure en voedselarme zand- of leemhoudende zandgronden.
- Natte gebieden waar minstens in de winter, het water boven of vlak onder het grondniveau staat (maximale diepte ongeveer 50 cm).
- Soortensamenstelling in belangrijke mate bepaald door plaatselijk heersend waterregime en het beheer.

- Kenmerkende flora: Gewone dophei en Pijpenstrootje (en Struikhei).
- Overige flora: Ronde zonnedauw, Gagel, Klokjesgentiaan en Beenbreek.
- Bij meer venige heide zijn veenmossen belangrijk.
- Natte heidegebieden zijn belangrijk voor libellen.
- Soortenrijkdom is hoger in natte heide.

Foto 5. Gewone dophei (Bron. Grontmij)

Ven

- Ontstaat doorgaans in laagtes in gebieden met zand of enigszinds klei- of leemhoudend zand. Deze laagtes hebben een moeilijk doordringbare bodemlaag op geringe diepte waardoor het (regen)water stagneert.
- Het water is meestal (zwak) zuur, voedselarm tot matig voedselarm en weinig bestand tegen verzuring.
- Schommelende waterstanden, sterke natuurlijke of kunstmatige dynamiek.
- Zeer kenmerkende en tevens sterk bedreigde soorten.
- Fijne waterranonkel, Haaksterrekroos, Oeverkruid, Waterlobelia, Drijvende waterweegbree, Blaasjeskruid en in sommige gevallen veenmossen.
- Speerwaterjuffer, Zwarte heidelibel, Noordse witsnuitlibel, Gewone pantserjuffer en Tengere pantserjuffer.

Belangrijkste koesterburen**A) Droge heide en droge heischrale graslanden**

- Rode bosmier
- Nachtzwaluw
- Slijmwasplaat

B) Natte heide en vochtige heischrale graslanden

- Slijmwasplaat

C) Ven**Behoud- en herstelmogelijkheden****Overzicht maatregelen**

Op niveau van het heide-ecosysteem moeten beheermaatregelen genomen worden om de successie naar bos tegen te gaan en om het gebied voedselarm te houden, twee basiscondities voor ontwikkeling en instandhouding van heidevegetaties.

Voor de fauna van de heide is de vegetatiestructuur belangrijk, dit zowel op landschapsschaal als op niveau van de heidevegetaties zelf. Er moet gestreefd worden naar een mozaïekstructuur die alle leeftijdsklassen van de heide bevat. Aan elk van deze ontwikkelingsstadia zijn immers verschillende organismen verbonden.

H6

DOELSTELLINGEN / TE MITIGEREN KNELPUNTEN	MAATREGELLEN	Grondwaterpeildaling	Vermersting en verzuring	Successie tot struweel en bos	Omzetting naar naaldbos	Omzetting naar akker of intensief weiland	Toegenomen recreatiedruk	Toename structuurdiversiteit	Verjongen van de heidevegetatie
H6.1. Herstel van de waterhuishouding		X	X						
H6.2. Plaggen van vergraste en/of dichtgegroeide heide			X	X	X				
H6.3. Kap van bos				X	X				
H6.4. Afgraven voor natuurherstel						X			
H6.5. Extensieve begrazing als omvorming			X						
H6.6. Reguleren van de recreatiedruk							X		
H6.7. Restauratie van vennen		X	X						
H6.8. Plaggen			X	X				X	X
H6.9. Maaien			X	X				X	X
H6.10. Extensieve begrazing			(x)	X				X	X
H6.11. Branden			(x)	X				X	X

Omvormingsbeheer

H6.1. Herstel van de waterhuishouding

- Doel.** Verdroging en invloed van vervuild water zijn belangrijke bedreigingen voor natte heide, vochtige heischrale graslanden en vennen. Het herstel van de waterhuishouding is dan ook van groot belang. Het is niet altijd duidelijk of de waterhuishouding in een gebied vooral is aangetast door lokale of regionale ingrepen. Lokale oorzaken voor verdroging zijn bv. de aanleg van ontwateringsgreppels en lokale bosopslag in de natte heide. Regionale oorzaken zijn ontwatering en/of een toegenomen verdamping in de gebieden die grenzen aan de natte heide of aanvoer van verrijkt water uit hoger gelegen gronden. Veel voorkomende aantastingen van de regionale waterhuishouding hebben te maken met drainage voor landbouw of woningbouw, drinkwaterwinning, aanleg van diepe zand- en grindwinningen en grootschalige bosaanplant op voormalig heideterrein.
- Uitvoering.** Vaak is een hydrologische studie nodig om inzicht te verkrijgen in de oorzaken en onderliggende processen. Lokale waterafvoer kan worden tegengegaan door het water in de sloot op te stuwen tot op het gewenste niveau. In kleine grondwatersystemen heeft zelfs het dempen van een enkele ondiepe greppel soms al een vernatting tot gevolg. De valkuil kan er echter in bestaan dat de verhouding grondwater-regenwater wijzigt met andere waterkwaliteit en dus wijziging van de vegetatie tot gevolg. Ook het kappen van bos kan al een belangrijke positieve invloed hebben omdat dit leidt tot een sterke verdamping en dus onttrekking van water. Indien de verdroging vooral regionale oorzaken kent, is overleg met de betrokkenen nodig om vast te stellen in hoeverre een herstel van het waterregime en vernatting van de heide weer mogelijk is. Een bufferzone rond de heide kan ook overwogen worden. Als er weinig mogelijkheden zijn, is het wellicht beter om de doelstelling voor het gebied bij te stellen en een droge heide met lokaal en tijdelijk vochtige plekken na te streven. Een snelle verhoging van het grondwaterpeil kan negatieve gevolgen hebben voor de fauna. Rupsen kunnen bijvoorbeeld verdrinken na enkele dagen van overstroming. Ook is waargenomen dat langdurige overstroming voor veel spinnen fataal is. Op sommige plaatsen zijn slangenpopulaties geheel of nagenoeg geheel

verdwenen doordat hun overwinteringsplekken overstroomden als gevolg van een plotselinge peilopstuwung in de winter. Door een vernatting geleidelijk plaats te laten vinden, is zulke schade aan flora en fauna te voorkomen. Eventueel opstuwun van grondwater mag niet te snel gaan, maximaal 10 cm per jaar.

- **Timing.** Doorlopend.

H6.2. Plaggen van vergraste en/of dichtgegroeide heide

- **Doel.** Door plaggen worden zowel de successie teruggezet als grote hoeveelheden nutriënten (en strooisel) afgevoerd. Plaggen is aan te raden om mogelijkheden te creëren voor pioniervegetaties en als herstelmaatregel als een heidevegetatie verruigd is en vergrast.
- **Uitvoering.** Bij plaggen in functie van het creëren van mogelijkheden voor **pioniervegetaties** worden de bovengrondse vegetatie en nutriënten verwijderd waarbij de zaadvoorraad in de bodem behouden blijft. Zo wordt een 'kiembedje' voor deze bodemzaden gevormd. Hierbij is de plagdiepte kritisch: te diep betekent het verwijderen van de bodemzaadvoorraad, te ondiep betekent het behoud van de (ongewenste) voedselrijke bodemlaag. Door kleine boringen wordt vooraf best nagegaan hoe dik de organische (donkerdere) laag is. Best is om nog een zeer dunne laag organisch materiaal te behouden, zodat het risico de bodemzaden te verwijderen beperkt wordt en uitdroging minder een probleem is.

Bij **herstel van vergraste heide** moeten alle stengelbasissen met overwinteringsknoppen van de graspollen verwijderd worden. Om extra aanvoer van graszaden in de geplagde plek (het perfecte 'kiembed') te vermijden, moet het gras gemaaid worden voor de zaadzetting (juli tot augustus). Bij herstel van heide gedomineerd door Bochtige smeie is deze aanpak meestal erg succesvol. Maar bij heide vergrast door Pijpenstrootje is een vervolfbeheer (maaïen, begrazen) noodzakelijk omdat dit gras langlevende zaden in de bodem heeft die leiden tot het risico dat er opnieuw vergrassing optreedt.

In heide is het van groot belang het plaggen **kleinschalig** uit te voeren. Hierdoor wordt vermeden dat de ontwikkelende vegetatie eenvormig zal zijn en blijft er steeds habitat over voor heidefauna. Door bij het plaggen smalle stroken te plaggen, niet jaar na jaar aanliggend, en onderbroken door niet geplagde stukken, wordt de verstoring aanzienlijk beperkt. In grote terreinen (minimaal 100 ha) mag maximaal 25% van het vergraste deel geplagd worden.

Wanneer er weinig overgangen naar struweel of bos aanwezig zijn, is het noodzakelijk om **hoopjes dood hout en strooisel** te voorzien waar reptielen kunnen overwinteren.

Plaggen moet slechts **om de 20-40 jaar** uitgevoerd worden of wanneer de strooisellaag dikker is dan 4 à 5 cm.

Foto 6. Kleinschalig plaggen verhoogt de structuurdiversiteit en leidt tot de aanwezigheid van verschillende ontwikkelingsstadia (Bron: Grontmij)

Foto 7. Door het plaggen van de strooisellaag die achtergebleven is na het kappen van bos, wordt een goede Ausgangssituatie gecreëerd voor heideherstel (Bron: Econnection)

Plaggen en waterpeilbeheer in natte heide moeten met de nodige omzichtigheid worden uitgevoerd. Het risico bestaat dat verzuring ontstaat door een 'badkuipeffect' met stagnerend regenwater of door verhoogde invloed van zuur grondwater. Hiervoor kunnen kleine greppels voorzien worden die stagnerend water afvoeren.

- **Timing.** Voor de meeste diersoorten is oktober de meest gunstige maand voor plagwerkzaamheden.

H6.3. Kap van bos

- **Doel.** Omvormen van bosvegetaties tot heide door verwijderen van bomen. Hierbij ontstaat hervestiging van heide uit de zaadbank of vanuit heiderelicten. Dit kan enkel bij voormalige heidegebieden die spontaan verbost zijn of bebost werden.

- **Uitvoering.** De aanwezigheid van een zaadbank in de bodem of zaadbronnen in de omgeving is noodzakelijk voor herstel van een goed ontwikkelde gemeenschap. Om na te gaan of ontbossen al dan niet tot resultaten zal leiden, is het noodzakelijk het historisch landgebruik na te gaan (vroegere heide), te kijken of er heiderelicten aanwezig zijn vb. langs paden en/of kleinschalige plagproeven en zaadbankonderzoek uit te voeren en zo na te gaan of er heidezaad aanwezig is (en op welke diepte). Bij heideherstel vanuit bos is naast kappen ook plaggen en/of strooiselverwijdering noodzakelijk, zo niet kan een explosieve ontwikkeling van Braam, Witbol of Adelaarsvaren het herstelproces belemmeren.

Bij kapping van bos is een goed communicatieplan naar omwonenden en bezoekers onontbeerlijk.

- **Timing.** Kappen buiten schoonperiode (zie H.8).

Foto 8. Heideherstel door het kappen van naaldboutbestanden die aangeplant werden in een voormalig heidegebied (Bron: Econnection)

H6.4. Afgraven voor heideherstel

- **Doel.** Het is moeilijk om heide te herstellen vanuit akker aangezien de bodem te voedselrijk geworden is. Herstel vanuit landbouwgronden met extensieve maatregelen (begrazing, spontane ontwikkeling, maaibeheer) levert in de meeste gevallen vrij soortenarme graslanden op waarin de kenmerkende soorten van heide en heischrale graslanden ontbreken.
- **Uitvoering.** Om heide te herstellen, moet de voedselrijke bouwvoor afgegraven worden. Gemiddeld is deze 30 cm dik, maar het verdient aanbeveling dit van plaats tot plaats te bekijken omdat het belangrijk is deze bodemlaag volledig weg te halen. Met het verwijderen van dit bodempakket worden de meeste voedingsstoffen weggehaald. Zoals bij plaggen is hier het behoud van de bodemzaadvoorraad belangrijk. Uiteraard kunnen dergelijke ingrijpende maatregelen niet uitgevoerd worden zonder voorafgaand voorbereidend studiewerk.
- **Timing.** Drogere periodes (vb. september).

H6.5. Extensieve begrazing als omvorming

- **Doel.** Begrazing wordt uitgevoerd om vergrassing, die hoofdzakelijk ontstaat door het voedselrijker worden van de heide, terug te dringen.
- **Uitvoering.** Het terugdringen van vergrassing is enkel mogelijk op van nature voedselarme, droge bodems. Dan moet het aantal grazende dieren in het groeiseizoen van de grassen voldoende hoog zijn zodat meer dan de helft van de jaarlijkse grasproductie afgegeten wordt. Hiertoe is 'stootbegrazing' (begrazing met veel dieren gedurende relatief korte termijn zodat in deze korte termijn zeer intensief begraasd wordt) met runderen of paarden in het voorjaar en vroege zomer een mogelijkheid.

Foto 9. Begrazing van een vergrast heideperceel door Gallowayrunderen (Bron. Grontmij)

Is hoofdzakelijk Pijpenstro aanwezig, dan moet het aantal dieren in herfst en winter drastisch verlaagd worden. De voedingswaarde van die grassoort is dan namelijk te laag om te voldoen aan de energie- en eiwitbehoefte. Daarnaast hebben de dieren ook mineralen nodig. Vooral voor fosfor en calcium kunnen zich tekorten stellen. Het voorzien van een mineralenbron (vb. 'liksteen') is nodig. Bijvoederen van de dieren kan ook, maar moet buiten de heide gebeuren om aanvoer van voedingsstoffen via de mest te vermijden.

Intensieve begrazing met een vrij groot aantal dieren om de vergrassing te onderdrukken, betekent ook vrij veel productie van mest en dus van voedingsstoffen. Waar de mest terecht komt, zullen grassen dominant blijven. Zo ontstaat een dynamisch mozaïeklandschap van heide en grasrijke zones.

- **Timing.** Stootbegrazing in voorjaar of vroege zomer, bij jaarrond begrazing lagere densiteiten in herfst en winter.

H6

H6.6. Reguleren van de recreatiedruk

- **Doel.** Een te hoge recreatiedruk leidt tot het vertrappelen van de vegetaties, verdwijnen van onder meer duin- en droge heidebegroeiingen, verstoring van diverse diersoorten.
- **Uitvoering.** De recreatiedruk kan gestuurd worden door het aantal wandelpaden te beperken, deze te situeren in de minst kwetsbare zones, door het opstellen van een toegankelijkheidsreglement en door gevoelige zones in bepaalde perioden (vb. broedseizoen) af te sluiten. Dit alles gaat best gepaard met communicatie naar en sensibilisatie van de bezoekers.

Foto 10. Knuppelpad door natte heidelandschap (Bron. Grontmij)

H6.7. Restauratie van vennen

- **Doel.** Herstel van vennen impliceert dat de lokale hydrologische situatie voldoet, verzurende en vermestende invloeden geweerd worden en slib en opgehoogd organisch materiaal verwijderd wordt.
- **Uitvoering.** Vaak is een hydrologische studie nodig om inzicht te verkrijgen in de oorzaken en onderliggende processen vooraleer duidelijk wordt welke ingrepen in de hydrologische situatie mogelijk zijn.
Aanpak van verzuring is eveneens een complex aspect dat bijkomend onderzoek vereist. Uit onderzoek is gebleken dat vooral bekalken van nabijgelegen percelen en het inzigtgebied van het ven (gebied waar het water in de bodem infiltreert voor het in het ven terecht komt) een duurzame aanpak is, hoewel hier ook heel wat controverses rond bestaat. Het voorzien van een bufferzone is vaak de enige manier om vermesting door insijpelend water of inwaaiende kunstmest tegen te gaan. Bij sterk vermestende vennen komt het erop aan zoveel mogelijk slib en plantenmassa af te voeren. Dit kan gaan van het uitsteken van Pitrus-pollen tot het onder water afmaaien van Lisdodde tot het uitbaggeren van het ven. Deze laatste maatregel is zeer drastisch en voorafgaand onderzoek is dan ook noodzakelijk.
- **Timing.** Doorlopend.

Beheermaatregelen

H6.8. Plaggen

- **Doel.** Natte heide die niet ontwaterd is, behoeft weinig beheer. De successie verloopt er bijzonder langzaam. Om voldoende variatie te behouden, is kleinschalig plaggen nodig. Zo kunnen verschillende stadia van ontwikkeling naast elkaar blijven bestaan. Ook in droge heide wordt geplagd om de successie tegen te gaan en om een meer gevarieerd heidelandschap te bekomen.
- **Uitvoering en timing.** Zie hoger.

Foto 11. Zonnedaauw ontwikkelt op een geplagd stuk vochtige heide (Bron. Grontmij)

H6.9. Maaien

- **Doel.** Het hoofddoel is het verjongen van de begroeiing. Tevens draagt maaien bij aan de noodzakelijke afvoer van voedingsstoffen. Maaien wordt in natte heidevegetaties niet vaak toegepast, maar kan soms wel zinvol zijn omdat oudere Dopheidstruiken plat vallen en zo andere planten overschaduwen en verdringen.
- **Uitvoering.** Na het maaien worden het hout en de takken, maar optimaal ook een deel van het strooiselpakket afgevoerd. De gemaaide struiken regenereren gemakkelijk en door het opruimen van strooisel ontstaat een kiembed voor heide en worden plagen van heidehaantje voorkomen. De maafrequentie is afhankelijk van de productiviteit en varieert naargelang de bodemeigenschappen maar ligt meestal rond de 8 à 10 jaar.

In heide is het van groot belang het maaien gefaseerd uit te voeren waarbij steeds een aantal niet-gemaaide zones overblijven. Hierdoor wordt vermeden dat de ontwikkelende vegetatie eenvormig zal zijn en blijft er steeds habitat over voor heidefauna.

- **Timing.** Voor de verjonging van Struikhei en Gewone dophei wordt best vroeg in het voorjaar gemaaid. De maadata zullen mee bepaald worden door de aan- of afwezigheid van bepaalde soorten: zo zet de dagvlinder Gentiaanblauwtje eitjes af op de Klokjesgentianen eind juli, in dit geval mag er dus pas laat gemaaid worden (oktober).

H6.10. Extensieve begrazing

- **Doel.** Begrazing wordt uitgevoerd om de heidevegetatie te verjongen, om vergrassing af te remmen, om boomopslag tegen te gaan en om strooiselophoping te vertragen. Ook leidt begrazing tot een meer gevarieerde structuur en opbouw van de heide.
- **Uitvoering.** Bij de uitvoering van begrazingsbeheer moet een soort en een ras van grazer gekozen worden, begrazingsvorm, een kuddegrootte, seizoen van begrazing en de combinatie met andere beheermaatregelen.

In heide is begrazing met **schapen** gebruikelijk. Het gaat dan over een zelfredzaam, weinig gevoelig ras. Op natte terreinen zijn schapen gevoelig voor leverbot en rotkreupel.

Er kan gewerkt worden met verplaatsbare rasters die voor een periode opgesteld worden. Zo bepaalt de beheerder waar en hoe lang de schapen grazen. Maar vaker wordt geopteerd voor een vast raster. De dieren verplaatsen zich zelf in het terrein en bepalen waar ze vaker of minder vaak grazen. Dit leidt tot een meer diverse vegetatie.

Een richtlijn voor de maximale **kuddegrootte** bestaat erin dat tot 40% van de struikheivegetatie afgegeten mag worden. Het starten met begrazing moet omzichtig gebeuren en met minder dieren (richtcijfer: per 100 ha: 2 dieren in de winter, 8 in de zomer, of 3 jaarrond) en in slechts een deel van het terrein. Hogere graasdensiteiten leiden tot achteruitgang van de heidevegetatie. Vaak komt het er op neer dat voor schapen ongeveer 2 dieren per ha op jaarbasis optimaal zijn, en voor runderen en paarden 0,2 tot 0,5 dieren per ha per jaar. Bij uitgesproken voedselarme situaties gaat het over ongeveer 1 rund of paard per 10ha per jaar of 4 schapen per 10 ha per jaar.

Begrazing met wisselende dichtheden in zomer en winter leidt tot een gevarieerd mozaïeklandschap met heide, grasland en bos. Waar een eerder uitgestrekt heidegebied nagestreefd wordt, zal de begrazing steeds gecombineerd moeten worden met andere technieken zoals het kappen van boomopslag en, om voedingsstoffen af te voeren, plagen en maaien.

In functie van de heidefauna is het echter beter om de begrazingsdruk lager te houden en om de heide door een herder met kudde te laten begrazen zodat er een plaatselijk zeer afwisselende begrazingsdruk is.

Gevoelige plaatsen (open zand, steile zuidhellingen, zomen en mantels en vennen, groeiplaatsen van bijzondere soorten) moeten worden afgesloten voor begrazing. Tenslotte is het van groot belang rekening te houden met dierenwelzijn (voederaanbod, voedselkwaliteit, mineralen, enz.) en veterinaire aspecten.

Foto 12. Kalmthoutse heide (Bron: Econnection).

- **Timing.** In natte en vochtige heide bepaalt het vochtgehalte in de bodem het tijdstip van de begrazing (seizoens- of jaarrondbegrazing). In relatief droge terreinen is winterbegrazing optimaal. Jaarrondbegrazing is mogelijk bij terreinen die groter zijn dan 40 ha.

H6.11. Branden

- **Doel.** Branden wordt uitgevoerd als beheermaatregel om de vegetatie te verjongen en strooisel op te ruimen. Geregeld treden ook min of meer spontane en ongecontroleerde branden op. Als beheertechniek is het weinig courant, deels omdat het een 'moeilijke' techniek is, deels omdat het in heel wat gebieden onvoldoende zekerheid biedt op goede resultaten. Een brandplek wordt namelijk vlot gekoloniseerd door niet-gewenste soorten als Pijpenstro. Branden is niet geschikt om vergrassing terug te dringen. Toch kan men een interessante successie krijgen na brand, indien deze goed uitgevoerd is. De strooisellaag wordt opgeruimd wat een goede uitgangssituatie vormt.
- **Uitvoering.** Voor brandbeheer is een voldoende oppervlakte nodig. Er zijn grote kundigheid en voldoende voorzorgs- en veiligheidsmaatregelen vereist om de brand in de hand te houden. Branden gebeurt best tijdens vorst of als de bodem nat is. De vegetatie zelf moet droog zijn en er moet een beetje wind zijn. Te veel wind zorgt voor een te snelle verspreiding van brand, te weinig wind zorgt echter voor te hoge temperaturen en een moeilijke regeneratie van heide. De strook rond de te branden plek wordt vooraf gemaaid. Verder brandt men tegen de wind in en verwittigt men op voorhand de brandweer. Om de nodige verscheidenheid in de vegetatie te behouden, brandt men best gefaseerd of wordt het branden gecombineerd met andere vormen van beheer.
De omlooptijd van een brandcyclus bedraagt ongeveer om de 15 jaar, maar op zeer arme bodems kan deze tijd langer bedragen. In elk geval moet het branden van een erg oude heide vermeden worden omdat dan te veel strooisel opgestapeld is wat het controleren van de brand bemoeilijkt.
Branden is eerder ongunstig voor de fauna van heide.
- **Timing.** Om negatieve effecten op fauna te beperken, wordt gefaseerd gebrand in de winter of het vroege voorjaar en in functie van de veiligheid best tijdens vorst of na een natte periode.

Beleids- en planningscontext

- Europese Habitatrichtlijn (Richtlijn 92/43/EEG)
- Verbod vegetatiewijziging

Referenties & verdere informatie

Publicaties

- Bobbink, R., E. Brouwer, J.G. ten Hoopen & E. Dorland, E. (2004). Herstelbeheer in het heidelandschap: effectiviteit, knelpunten en duurzaamheid. In: Van Duinen e.a. (eds.) Duurzaam natuurherstel voor behoud van biodiversiteit. 15 Jaar herstelmaatregelen in het kader van het Overlevingsplan Bos en Natuur. Expertise Centrum -LNV, Ede. p. 33-70.
- Brys, R. (1998). De invloed van recente branden op droge en vochtige heidevegetaties op de Kalmthoutse heide. Ongepubliceerde licentiaatverhandeling RUG, Gent.
- De Graaf, M., P. Verbeek, S. Robat, R. Bobbink, J. Roelofs, S. de Goeij & Scherpenisse, M. (2004). Lange-termijn effecten van herstelbeheer in heide en heischrale graslanden. Rapport 2004/288-O, Expertise Centrum-LNV, Ede. 219 p.
- De Knijf, G. & Anselin, A. (1996). Een gedocumenteerde rode lijst van de libellen van Vlaanderen. Mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud, 4. Instituut voor Natuurbehoud: Brussel. 90 p.
- Dorland, E., R. Bobbink & E. Brouwer, E. (2005). Herstelbeheer in de heide: een overzicht van maatregelen in het kader van OBN. De Levende Natuur 106(5): 204-208.
- Maes, D. & Van Dyck, H. (1996). Een gedocumenteerde rode lijst van de dagvlinders van Vlaanderen. Mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud, 1996(1). Instituut voor Natuurbehoud, Hasselt. ISBN 90-403-0054-2. 154 p.
- Maes, D. & Van Dyck, H. (1999). Dagvlinders in Vlaanderen: ecologie, verspreiding en behoud. Stichting Leefmilieu: Antwerpen. ISBN 90-76429-02-2. 480 p.
- Schaminée, J.H.J., A.H.F. Stortelder & Weeda, E.J. (1995). De Vegetatie van Nederland. Deel 2: Wateren, moerassen en natte heides. Opulus Press, Uppsala.
- Vanreusel, W., Maes, D. & Van Dyck, H. (2000). Soortbeschermingsplan Gentiaanblauwtje. Rapportnummer MINA/121/98/SB01. Universiteit Antwerpen (UIA-UA) - in opdracht van afdeling Natuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Wilrijk. 140 p.
- Van Turnhout, E. Brouwer, M., Nijssen, S. Stuijtzand, J. Vogels, H. Siepel & Esselink, H. (2006). Herstelmaatregelen in heideterreinen. Samenvatting OBN-onderzoek en richtlijnen met betrekking tot de fauna. Onderzoekconsortium van Stichting Bargerveen, Afdeling Dierecologie - Radboud Universiteit Nijmegen, VOFF, B-ware & Alterra. Uitgave Expertise Centrum-LNV, Ede.
- Van Turnhout, C.A.M., S.C. Stuijtzand & H. Esselink, H. (2001). Is het huidige herstelbeheer toereikend voor de heidefauna? De Levende Natuur 102(4): 183-188.
- Verstegen, M.A.J.M., H. Siepel, A.H.P. Stumpel & Wijnhoven, H.A.H. (1992). Heide en heidefauna: indicaties voor het beheer. Rapport no. 92/26, IBN-DLO, Arnhem. 112 p.
- Vries, M.W. de (2003). Beschermingsplan Gentiaanblauwtje 2003-2007. Rapport 2003/230, Ministerie van LNV, Expertisecentrum.

Websites

- www.averbodebosenheide.be
- www.inbo.be
- www.natuurpunt.be
- www.anb.be

Advies

- Instituut voor Natuur en Bosonderzoek (INBO)
- Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)

H6

Referentieprojecten in Vlaams-Brabant

- LIFE-project Averbode Bos en Heide (Scherpenheuvel-Zichem, Laakdal en Tessenderlo)
- averbodebosenheide.demerodeonline.be/.../onderzoek%20naar%20de%20haalbaarheid.pdf
- www.averbodebosenheide.be

